

BIDAR

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (nagytanács)
2005. március 15. *

A C-209/03. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Egyesült Királyság) a Bírósághoz 2003. május 15-én érkezett, 2003. február 12-i határozatával terjesztett elő az előtte

Dany Bidar kérelmére:

The Queen

és

a London Borough of Ealing,

valamint

a Secretary of State for Education and Skills

* Az eljárás nyelve: angol.

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (nagytanács),

tagjai: V. Skouris elnök, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (előadó) és A. Borg Barthet tanácselnökök, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, M. Ilešič, J. Malenovský, J. Klučka és U. Løhmus bírák,

főtanácsnok: L. A. Geelhoed,

hivatalvezető: H. von Holstein hivatalvezető-helyettes,

tekintettel az írásbeli eljárásra és a 2004. szeptember 28-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

- D. Bidar képviseletében R. Scannell és M. Soorjoo barristerek, valamint J. Luqmani solicitor,
- az Egyesült Királyság Kormánya képviseletében R. Caudwell, meghatalmazotti minőségben, segítői: E. Sharpston, QC és C. Lewis barrister,
- a dán kormány képviseletében J. Molde, meghatalmazotti minőségben,
- a német kormány képviseletében C.-D. Quassowski és A. Tiemann, meghatalmazotti minőségben,

- a francia kormány képviselőjében G. de Bergues és C. Bergeot-Nunes, meghatalmazotti minőségben,

- a holland kormány képviselőjében C. M. Wissels és H. G. Sevenster, meghatalmazotti minőségben,

- az osztrák kormány képviselőjében E. Riedl, meghatalmazotti minőségben,

- a finn kormány képviselőjében T. Pynnä, meghatalmazotti minőségben,

- az Európai Közösségek Bizottsága képviselőjében N. Yerrell és M. Condou, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2004. november 11-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

¹ Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya az EK 12. cikk első bekezdésének, valamint az EK 18. cikk értelmezésére irányul.

- 2 Ezt a kérelmet a D. Bidar és a London Borough of Ealing, valamint a Secretary of State for Education and Skills (oktatási és szakképzési minisztérium) között folyamatban levő jogvita keretén belül terjesztették elő, miután D. Bidarnak a megélhetési költségek fedezésére nyújtott diákhitel iránti kérelme elutasításra került.

A jogszabályi háttér

Közösségi szabályozás

- 3 Az EK-Szerződés 12. cikkének első bekezdése így rendelkezik:

„E szerződés alkalmazási körében és az abban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő bármely hátrányos megkülönböztetés.”

- 4 Az EK 18. cikk (1) bekezdésének értelmében:

„Az e szerződésben és a végrehajtására hozott intézkedésekben megállapított korlátozásokkal és feltételekkel minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz.”

5 Az EK 149. cikk így rendelkezik:

„1. A Közösség a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájárul a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségét.

2. A Közösség fellépésének célja:

- az európai dimenzió fejlesztése az oktatásban, különösen a tagállamok nyelveinek oktatása és terjesztése útján;
- a diákok és a tanárok mobilitásának ösztönzése, többek között az oklevelek és résztanulmányok tanulmányi célú elismerésének ösztönzésével;
- az oktatási intézmények közötti együttműködés előmozdítása;
- a tagállamok oktatási rendszereit egyaránt érintő kérdésekre vonatkozó információ- és tapasztalatcsere fejlesztése;
- a fiatalok és a szociálpedagógusok csereprogramjainak ösztönzése;

— a távoktatás fejlesztésének ösztönzése.

[...]

4. Annak érdekében, hogy hozzájáruljon az e cikkben említett célkitűzések eléréséhez, a Tanács:

— a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően ösztönző intézkedéseket fogad el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását;

— a Bizottság javaslata alapján, minősített többséggel ajánlásokat fogad el.”

- 6 A tartózkodási jogról szóló, 1990. június 28-i 90/364/EGK tanácsi irányelv (HL L 180., 26. o.; magyar nyelvű különkiadás 20. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 1. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy a tagállamok tartózkodási jogot biztosítanak a tagállamok olyan állampolgárainak, akik számára a közösségi jog más rendelkezései nem biztosítják ezt a jogot, továbbá családtagjaiknak, azzal a feltétellel, hogy ők és családtagjaik teljes körű egészségbiztosítással rendelkeznek a fogadó államban, továbbá elegendő anyagi fedezettel rendelkeznek ahhoz, hogy elkerüljék, hogy tartózkodási idejük alatt az adott állam szociális biztonsági rendszerének terhet jelentsenek.

- 7 Ugyanezen irányelv 3. cikke értelmében a tartózkodási jog addig gyakorolható, amíg a jogosultak eleget tesznek az 1. cikkben megállapított feltételeknek.
- 8 A diákok tartózkodási jogáról szóló, 1993. október 29-i 93/96/EGK tanácsi irányelv (HL L 317., 59. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 2. kötet, 250. o.) hetedik preambulumbekzdése értelmében:

„[...] a közösségi jog jelenlegi álláspontja szerint a diákoknak nyújtott támogatás, amint az a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, nem tartozik a[z EKG-] Szerződés hatálya alá, annak 7. cikke [később az EK-Szerződés 6. cikke, jelenleg, módosítást követően EK 12. cikk] értelmében”.

- 9 Ezen irányelv 1. cikkében a következőket írja elő:

„A tartózkodási jog gyakorlásának megkönnyítését szolgáló feltételek rögzítése és annak érdekében, hogy a szakképzésben való részvétel jogát megkülönböztetésmentesen biztosítani lehessen egy tagállam azon állampolgára számára, aki felvételt nyert egy másik tagállamban folyó szakképzésbe, a tagállamok kötelesek elismerni azon diák, továbbá házastársa és eltartott gyermekeik tartózkodási jogát, aki(k) a közösségi jog egyéb rendelkezései szerint nem élvez(i) ezt a jogot, amennyiben a diák nyilatkozattal vagy más, a diák által választható, de azzal legalább egyenértékű alternatív módon az illetékes nemzeti hatóságokat biztosítja arról, hogy kielégítő anyagi fedezettel rendelkezik ahhoz, hogy ne váljanak teherre a fogadó tagállam szociális támogatási rendszere számára tartózkodási idejük alatt, feltéve, hogy a diák beiratkozott valamely elismert oktatási intézménybe, azzal az elsődleges céllal, hogy ott szakképzésben vegyen részt, továbbá [feltéve], hogy a fogadó tagállamban teljes körű egészségbiztosítással rendelkezik.”

10 Az irányelv 3. cikke így rendelkezik:

„Az irányelv a tartózkodási jogot élvező diákok számára nem teremt jogosultságot a fogadó tagállam részéről nyújtandó szociális ösztöndíjra.”

11 A 90/364 és a 93/96 irányelvet 2006. április 30-i hatállyal hatályon kívül helyezik, az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló, 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvvel (HL L 229., 35. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 5. kötet, 46. o.), amelyet a tagállamoknak — a 40. cikk értelmében — 2006. április 30-ig kell átültetniük.

A nemzeti szabályozás

12 Az Education (Student Support) Regulations 2001 (2001. évi oktatási [diáktámogatásról szóló] rendelet, a továbbiakban: Student Support Regulations) értelmében Angliában és Walesben a diákoknak a megélhetési költségeik fedezése céljából nyújtott pénzügyi támogatásokat főként hitelek formájában biztosítják.

13 A Student Support Regulations értelmében a hitelhez jutó diákok a hitel összegének legfeljebb 75%-át kapják kézhez, míg a fennmaradó 25% a diák, illetve a diák szülei vagy élettársa anyagi helyzetének függvényében kerül odaítélésre. A hitel kamatát az inflációs rátára tekintettel állapítják meg, következésképpen az alacsonyabb a

kereskedelmi hitelek kamatainál. A diáknak tanulmányai befejeztével vissza kell fizetnie a hitelt, abban az esetben, ha jövedelme meghaladja a 10 000 GBP-t. Ez esetben minden évben a fizetése 10 000 GBP feletti részének 9%-át kell megfizetnie egészen addig, míg a teljes kölcsönt vissza nem térítette.

- 14 A Student Support Regulations 4. cikke értelmében egy személy szakképzést nyújtó tanfolyam esetén is részesülhet diákhitelben, amennyiben helyzete megfelel a Student Support Regulations 1. sz. mellékletében (Schedule 1) említett esetek valamelyikének.
- 15 Ezen melléklet (1) bekezdésének értelmében egy személy akkor részesülhet diákhitelben, ha az Immigration Act 1971 (1971. évi bevándorlási törvény) értelmében az Egyesült Királyságban letelepedett, valamint eleget tesz az ugyanezen melléklet 8. pontjában meghatározott követelményeknek, nevezetesen:
- a) a képzés első tanévének első napján Angliában vagy Walesben lakóhellyel rendelkezik;
 - b) e napot megelőzően három éven át az Egyesült Királyság vagy a Brit-szigetek területén lakóhellyel rendelkezett;
 - c) ezen hároméves időszak alatt az Egyesült Királyságban vagy a Brit-szigeteken történő tartózkodás célja egészében vagy főként nem a valamilyen nappali oktatásban való részvétel volt.

- 16 Ami a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról szóló, 1968. október 15-i 1612/68/EGK tanácsi rendeletet (HL L 257., 2. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 1. kötet, 15. o.) illeti, a Student Support Regulations 1. sz. mellékletének (4)–(6) bekezdése a bevándorló munkavállalóktól és családtagjaiktól nem kívánja meg az Egyesült Királyságban való letelepedést, és a diákhitelre való jogosultságukat a tartózkodási feltételektől teszi függővé, azon megfontolásból, hogy az említett melléklet (8) bekezdésének b) pontjában szereplő, a szokásos tartózkodási helyre vonatkozó kívánalmat az Európai Gazdasági Térségben történő tartózkodásuknál fogva kielégítik.
- 17 Az Immigration Act 1971 értelmében egy személy akkor tekinthető az Egyesült Királyságban letelepedettnak, ha szokásos tartózkodási helye ott van, és a tartózkodás ideje semmilyen módon nincs korlátozva.
- 18 Ugyanakkor az ügy irataiból kiderül, hogy a brit jogszabályok értelmében valamely másik tagállam állampolgára — mint diák — az Egyesült Királyságban nem szerezheti meg a „letelepedett” jogállást.
- 19 A tandíjakkal kapcsolatban a Student Support Regulations azonos feltételek alapján megállapított pénzügyi támogatást ír elő az Egyesült Királyság, valamint a többi tagállam állampolgárai számára.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 20 1998 augusztusában D. Bidar, aki francia állampolgár, belépett az Egyesült Királyság területére, ahová orvosi kezelésre szoruló édesanyját kísérte. Mint ismeretes, az

Egyesült Királyságban a felperes nagymamájánál lakott annak eltartottjaként, és ott folytatta majd fejezte be középiskolai tanulmányait anélkül, hogy bármikor is szociális segélyt igényelt volna.

- 21 2001 szeptemberében megkezdte közgazdasági tanulmányait a University College Londonon.
- 22 Noha D. Bidar tandíja fedezésének jogcímén támogatásban részesült, a megélhetési költségekhez diákhitel formájában nyújtandó pénzügyi támogatás iránti kérelmét elutasították azzal az indokkal, hogy nem telepedett le az Egyesült Királyságban.
- 23 Az elutasító határozat ellen benyújtott keresetében a felperes lényegében azt állítja, hogy a Student Support Regulations amikor a diákhitel tagállami állampolgár részére történő juttatását ahhoz a feltételhez köti, hogy a diák az Egyesült Királyságban letelepedett legyen, az EK 12. cikk által tiltott, állampolgárság alapján történő hátrányos megkülönböztetést valósít meg. A felperes másodlagosan arra hivatkozik, hogy ha elismernék is, hogy az ösztöndíjak nyújtása nem tartozik az EK-Szerződés alkalmazási körébe, ez nem vonatkozik a támogatott hitel formájában nyújtott támogatás iránti kérelemre.
- 24 Ezzel szemben a Secretary of State for Education and Skills — a Student Support Regulations elfogadásáért felelős hatóság — arra hivatkozik, hogy egy, a megélhetési költségek fedezését szolgáló, akár ösztöndíj, akár kölcsön formájában nyújtott támogatás nyújtása nem tartozik az EK 12. cikk hatálya alá, ahogyan azt a Bíróság a 39/86. sz. Lair-ügyben 1988. június 21-én hozott ítéletében (EBHT 1988., 3161. o.) és a 197/86. sz. Brown-ügyben ugyanaznap hozott ítéletében (EBHT 1988., 3205. o.) elismerte. Hiszen még ha az ilyesfajta támogatás az EK-Szerződés hatálya alá tartozna is, e támogatás nyújtásának feltételei biztosítják a támogatás kedvezményezettje és a finanszírozó állam közötti közvetlen kapcsolat meglétét.

- 25 A kérdést előterjesztő bíróság felhívja a figyelmet arra, hogy a diákhitelek az alacsony kamatlábak és a visszafizetéssel kapcsolatban esetlegesen felmerülő nehézségek következtében költséget jelentenek az állam számára, és ez a költség a Secretary of State for Education and Skills becslése szerint a hitelek összegének kb. 50%-át teszi ki. A 2000/2001-es tanév folyamán egy diáknak átlagosan 3155 GBP hitelt nyújtottak. Ha az Európai Unió mind a 41 713 polgára, aki e tanévben Angliában vagy Walesben végezte tanulmányait — anélkül, hogy ott letelepedett volna — részesült volna ilyen hallgatói kölcsönben, ez feltételezhetően 66 millió GBP költséget rótt volna az államra.
- 26 A kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint az alapügy felperesére nem vonatkoznak az 1612/68 rendelet rendelkezései, és a 93/96 irányelv alapján nem érvényesíthet semmiféle jogot diákhitelre.
- 27 A High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) ilyen körülmények között felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) Az Európai Közösségek Bíróságának a Lair-ügyben, illetve a Brown-ügyben 1988. június 21-én hozott ítéleteit [hivatkozás fent], valamint az Európai Unió jogában bekövetkezett fejleményeket tekintve, ideértve az EK 18. cikk elfogadását és az Európai Unió hatáskörének az oktatás területén bekövetkezett fejlődését, az egyetemi tanulmányokat folytató diákok megélhetési költségeihez a) támogatott hitelek vagy b) ösztöndíjak formájában nyújtott támogatás még mindig kívül esik-e az EK-Szerződés alkalmazási körén, az EK 12. cikk és az állampolgárság alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalma alkalmazásában?

2) Ha az első kérdés bármelyik részére adott válasz nemleges, és a diákok megélhetési költségeihez ösztöndíj vagy hitel formájában nyújtott támogatás az

EK 12. cikk hatálya alá esik, milyen kritériumokat kell a nemzeti bíróságnak alkalmaznia annak megállapítása során, hogy a támogatásra való jogosultság feltételei objektíven igazolható, az állampolgárságtól független megfontolásokon alapulnak-e?

- 3) Ha az első kérdés bármelyik részére adott válasz nemleges, lehet-e az EK 12. cikkre hivatkozni annak érdekében, hogy a Bíróságnak a jelen ügyben meghozandó ítélete előtti időponttól kezdődő, megélhetési költségekhez nyújtott támogatást igényeljenek, és ha igen, kivételt kell-e tenni azok esetében, akik ezen időpont előtt kezdeményeztek bírósági eljárást?

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

Az első kérdésről

- 28 Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a közösségi jog jelen állása szerint a felsőfokú tanulmányokat folytató diákoknak a megélhetési költségeik fedezése céljából támogatott hitel vagy ösztöndíj formájában nyújtott támogatás a Szerződés, különösen az EK 12. cikk első bekezdése hatályán kívül esik-e.
- 29 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kiderül, hogy az alapügy felperese nem tartozik a 1612/68 rendelet személyi hatálya alá.

- 30 Ebben a vonatkozásban a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy a diákoknak a megélhetési költségeik fedezésére nyújtott támogatások az EK-Szerződés alkalmazási körébe tartoznak-e az EK 12. cikk első bekezdése alapján, amely értelmében a Szerződés alkalmazási körében és az abban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül ezen a területen az állampolgárság alapján történő bármely hátrányos megkülönböztetés tilos.
- 31 Az EK-Szerződés EK 12. cikk szerinti alkalmazási körének vizsgálatához ezt a cikket együttesen kell olvasni az EK-Szerződés uniós állampolgárságról szóló rendelkezéseivel. Hiszen az uniós állampolgárság jogállásának az a rendeltetése, hogy a tagállamok állampolgárainak alapvető jogállásául szolgáljon, lehetővé téve az azonos helyzetben lévők számára, hogy állampolgárságuktól függetlenül és az e tekintetben kifejezetten előírt kivételek sérelme nélkül ugyanabban a jogi bánásmódban részesüljenek (lásd a C-184/99. sz. Grzelczyk-ügyben 2001. szeptember 20-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-6193. o.] 30. és 31. pontját, valamint a C-148/02. sz. Garcia Avello-ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-11613. o.] 22. és 23. pontját).
- 32 Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a fogadó tagállam területén jogszerűen tartózkodó uniós állampolgár hivatkozhat az EK 12. cikke minden olyan helyzetben, amely a közösségi jog *ratione materiae* alkalmazási körébe tartozik (lásd a Bíróság C-85/96. sz. Martínez Sala-ügyben 1998. május 12-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-2691. o.] 63. pontját, valamint a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 32. pontját).
- 33 Az ilyen helyzetek közé tartoznak különösen a Szerződés által biztosított alapvető szabadságjogok gyakorlására vonatkozó és az EK 18. cikkben biztosított, a tagállamok területén történő szabad mozgás és tartózkodás gyakorlásához kapcsolódó helyzetek (lásd a Bíróság C-274/96. sz., Bickel és Franz ügyben 1998. november 24-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-7637. o.] 15. és 16. pontját, valamint a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 33. pontját és a Garcia Avello-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 24. pontját).

- 34 A Szerződés szövegében semmi sem utal arra, hogy az uniós állampolgár diákok, mikor átköltöznek valamely másik tagállamba, hogy ott folytassák tanulmányaikat, elveszítenék a Szerződés által az uniós polgárok számára biztosított jogait (lásd a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 35. pontját).
- 35 Ahogyan az a C-224/98. sz. D’Hoop-ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-6191. o.) 29–34. pontjából is kitűnik, az a tagállami állampolgár, aki másik tagállamba költözik, ahol középfokú tanulmányokat folytat, az EK 18. cikk által biztosított szabad mozgáshoz való jogát gyakorolja.
- 36 Fontos kifejtteni továbbá, hogy az a tagállami állampolgárt, aki — az alapügy felpereséhez hasonlóan — másik tagállamban lakik, ahol középfokú tanulmányokat folytat, majd azokat befejezi, anélkül, hogy felrónák neki, hogy nem rendelkezik elégséges anyagi fedezettel vagy egészségbiztosítással, az EK 18. cikk, valamint a 90/364 irányelv alapján tartózkodási jog illeti meg.
- 37 A szociális segély nyújtásával kapcsolatban a Bíróság a C-456/02. sz. Trojani-ügyben 2004. szeptember 7-én hozott ítéletének (EBHT 2004., I-7595. o.) 43. pontjában kimondta, hogy egy gazdaságilag inaktív uniós állampolgár hivatkozhat az EK 12. cikk első bekezdésére, amennyiben meghatározott ideig jogszerűen tartózkodik a fogadó tagállam területén, vagy tartózkodási engedéllyel rendelkezik.
- 38 Igaz, hogy a Bíróság a Lair-ügyben, illetve a Brown-ügyben hozott ítéletében (hivatkozás a 15., illetve a 18. pontban) kimondta, hogy „a közösségi jog fejlődésének jelen szakaszában a diákoknak a megélhetéshez vagy oktatáshoz nyújtott támogatás alapvetően nem tartozik az EGK-Szerződés alkalmazási körébe, annak 7. cikke (később az EK-Szerződés 6. cikke, jelenleg, módosítást követően EK 12. cikk) értelmében”. Ezekben az ítéletekben a Bíróság azon az állásponton volt, hogy az ilyen

támogatás egyrészt az oktatáspolitikája része, amely nem tartozik a közösségi intézmények hatáskörébe, másrészt a szociálpolitika része, amely annyiban tartozik a tagállamok hatáskörébe, amennyiben az EGK-Szerződés nem tartalmaz rá nézve különös rendelkezéseket.

- 39 Ugyanakkor a Lair-, illetve a Brown-ügyben hozott ítéletek [hivatkozások fent] kihirdetése óta az Európai Unióról szóló szerződés bevezette az EK-Szerződésbe az uniós állampolgárságot, és harmadik része VIII. (jelenlegi XI.) címének 3. fejezetét éppen az oktatásnak és a szakképzésnek szenteli (lásd a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 35. pontját).
- 40 Így az EK 149. cikk (1) bekezdése a Közösség feladataul jelöli ki, hogy a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájáruljon a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartsa a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségét.
- 41 Ugyanezen cikk (2) és (4) bekezdésének értelmében a Tanács ösztönző lépéseket tehet — a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásának kivételével —, valamint ajánlásokat fogadhat el a diákok és tanárok mobilitásának ösztönzése érdekében (lásd a D’Hoop-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 32. pontját).
- 42 Ezen — a Lair-, illetve a Brown-ügyben hozott ítéletek kihirdetését követően felmerült — tényezők fényében meg kell állapítani, hogy a valamely másik tagállamban jogszerűen tartózkodó uniós állampolgár jogi helyzete — a diákoknak megélhetési költségeik fedezése céljából támogatott hitel vagy ösztöndíj formájában nyújtott támogatás odaítélése vonatkozásában — az EK 12. cikk első bekezdésének hatálya alá tartozik.

- 43 A közösségi jog ilyen fejlődése megerősítést nyer a 2004/38 irányelv 24. cikkében is, amelynek (1) bekezdése kimondja, hogy az ezen irányelv alapján „a Szerződés alkalmazási körébe tartozó területeken” a fogadó tagállam területén tartózkodó valamennyi uniós polgárt a fogadó tagállam állampolgáiraival egyenlő bánásmód illeti meg. Mivel e cikk (2) bekezdésében a közösségi jogalkotó pontosítja az (1) bekezdés tartalmát, úgy rendelkezve, hogy a munkavállalókon, önálló vállalkozókon, e jogállásukat megtartó személyeken és családtagjaikon kívüli személyeknek a tagállam nem köteles a huzamos tartózkodási jog megszerzését megelőzően tanulmányi ösztöndíj vagy kölcsön formájában szociális segítséget nyújtania tanulmányok folytatásához, beleértve a szakképzést, úgy vélhetjük, hogy ezen támogatások nyújtása olyan terület, amely jelenleg a Szerződés alkalmazási körébe tartozik.
- 44 Ezt az értelmezést nem kérdőjelezi meg az észrevételt előterjesztő kormányoknak, valamint a Bizottságnak az EK 18. cikkben foglalt korlátozásokra és feltételekre vonatkozó érve. E kormányok, valamint a Bizottság bemutatják, hogy ha az uniós polgárság jogállása lehetővé teszi is a tagállami állampolgárok számára, hogy az EK 12. cikk első bekezdésére hivatkozzanak, amikor élnek a tagállamok területén való szabad mozgás, illetve tartózkodás szabadságával, helyzetük az EK 12. cikk értelmében csakis az EK 18. cikk (1) bekezdésének megfelelően, a Szerződés, valamint az azt végrehajtó rendelkezésekben, köztük a 93/96 irányelvben meghatározott korlátozásokkal és feltételekkel tartozik a Szerződés hatálya alá. Mivel ezen irányelv 3. cikke kizárja, hogy szociális ösztöndíjat nyújtsanak a tartózkodási joggal rendelkező diákok számára, ez utóbbiak továbbra is a Szerződés hatályaán kívül esnek.
- 45 Ennek vonatkozásában ténylegesen meg kell állapítani, hogy azok a diákok, akik felsőfokú tanulmányaik megkezdése vagy folytatása céljából valamely másik tagállamba mennek, és akik e célból, a 93/96 irányelv értelmében tartózkodási joggal rendelkeznek, nem alapozhatnak megélhetési támogatás kifizetése iránti jogosultságot erre az irányelvre.

- 46 Ugyanakkor a 93/96 irányelv 3. cikke nem akadályozza azt, hogy egy tagállami állampolgár, aki az EK 18. cikk és a 90/364 irányelv értelmében jogszerűen tartózkodik valamely másik tagállam területén, ahol felsőfokú tanulmányokat szándékozik kezdeni vagy folytatni, tartózkodása időtartama alatt az EK 12. cikk első bekezdésében kimondott egyenlő bánásmód elvére hivatkozzék.
- 47 Az alapügyhöz hasonló körülmények között, amikor a támogatást igénylő személy tartózkodási joga nem kérdéses, egyébként sem bír relevanciával az észrevételt előterjesztő egyes kormányok azon állítása, miszerint a közösségi jog lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy megállapítsák, hogy egy másik tagállam szociális támogatást igénylő állampolgára már nem felel meg a tartózkodási jog megszerzéséhez szükséges feltételeknek, és adott esetben — a közösségi jog által e tekintetben meghatározott korlátok tiszteletbetartása mellett — intézkedéseket foganatosítsanak az állampolgár kiutasítására (lásd a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet 42. pontját és a Trojani-ügyben hozott ítélet 45. pontját [hivatkozások fent]).
- 48 A fenti megfontolások alapján az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a fogadó tagállamban jogszerűen tartózkodó diákoknak a megélhetési költségeik fedezésének céljából akár támogatott hitel, akár ösztöndíj formájában nyújtott támogatás — az EK 12. cikk első bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának alkalmazásában — a Szerződés alkalmazási körébe tartozik.

A második kérdésről

- 49 Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság azt szeretné megtudni, hogy melyek azok a kritériumok, amelyeket a nemzeti bíróságnak alkalmaznia kell annak megállapítása során, hogy a diákok megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatás nyújtásának feltételei objektív, állampolgárságtól független megfontolásokon alapulnak-e.

- 50 E célból előjáróban meg kell vizsgálni, hogy az alapügyben érintett szabályozás állampolgárság alapján történő különbségtételt valósít-e meg a támogatást igénylő diákok körében.
- 51 Ennek vonatkozásában emlékeztetni kell arra, hogy az egyenlő bánásmód elve nemcsak az állampolgárság alapján történő nyilvánvaló hátrányos megkülönböztetést tiltja, hanem minden olyan, rejtett módon történő hátrányos megkülönböztetést is, amelyek egyéb megkülönböztető kritériumok alkalmazása révén végül ténylegesen ugyanarra az eredményre vezetnek (lásd a Bíróság 152/73. sz. Sotgiu-ügyben 1974. február 12-én hozott ítéletének [EBHT 1974., 153. o.] 11. pontját, a C-57/96. sz. Meints-ügyben 1997. november 27-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-6689. o.] 44. pontját és a C-212/99. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 2001. június 26-án hozott ítéletének [EBHT 2001., I-4923. o.] 24. pontját).
- 52 A Student Support Regulations első mellékletének 1. bekezdése a nem az 1612/68 rendelet személyi hatálya alá tartozó személyeket illetően előírja, hogy a megélhetési költségek fedezésére szolgáló diáktámogatás nyújtásához az érintett személynek a nemzeti jog értelmében az Egyesült Királyságban letelepedettnek kell lennie, és ki kell elégítenie bizonyos, a tartózkodására vonatkozó feltételeket, nevezetesen lakóhelyének az első tanév első napján Angliában vagy Walesben kell lennie, és az e napot megelőző három év folyamán az Egyesült Királyságban vagy a Brit-szigeteken kellett lakóhelyel rendelkeznie.
- 53 Ezen kívánalmak elsősorban a többi tagállam állampolgárait érinthetik hátrányosan. Hiszen az ország saját állampolgárai könnyebben teljesíthetik mind azt a feltételt, hogy a támogatás igénylője az Egyesült Királyságban letelepedett személy legyen, mind azt, hogy a brit területen állandó tartózkodási hellyel rendelkezék.
- 54 Az ilyesfajta eltérő bánásmód nem igazolható, csak akkor, ha objektív, az érintett személyek állampolgárságától független megfontolásokon alapul, és arányban áll a nemzeti jog jogszerű célkitűzésével (lásd a Bickel és Franz ügyben hozott ítélet 27. pontját, a D'Hoop-ügyben hozott ítélet 36. pontját és a Garcia Avello-ügyben hozott ítélet 31. pontját [hivatkozások fent]).

- 55 Az Egyesült Királyság Kormányának álláspontja szerint jogos, hogy egy tagállam meggyőződik arról, hogy a szülők vagy diákok adózás során megfizetett járulékaiknak összege kellően indokolja-e, illetve fogja-e indokolni a támogatott hitelek nyújtását. Szerinte az is jogos, hogy a tagállam megköveteli a megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatást igénylő diák és a fogadó tagállam munkaerőpiaca közötti valós kapcsolat meglétét.
- 56 Ebben a vonatkozásban meg kell állapítani, hogy noha a tagállamoknak szociális támogatási rendszerük szervezeteiben és működésében egyfajta pénzügyi szolidaritást kell tanúsítaniuk a többi tagállam állampolgáraival szemben (lásd a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet 44. pontját), valamennyi tagállam számára megengedett, hogy gondoskodjék arról, hogy a másik tagállami diákok megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatások nyújtása ne váljék olyan indokolatlan teherrel, amely az adott tagállam által nyújtható támogatások általános szintjére is hatással lehet.
- 57 A megélhetési költségek fedezésére szolgáló diáktámogatással kapcsolatban az is jogos, hogy a tagállam csak azoknak a diákoknak nyújt ilyen támogatást, akik igazolták, hogy bizonyos fokig beilleszkedtek ezen állam társadalmába.
- 58 Ebben az összefüggésben a tagállam ugyanakkor nem kívánhatja meg az érintett diákoktól, hogy a tagállam munkaerőpiacával is kapcsolatot alakítsanak ki. Mivel a hallgató felsőfokú tanulmányai folyamán megszerzett ismeretei általában nem jelölnék ki adott földrajzi munkaerőpiacot, a megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatást igénylő hallgató helyzete nem összehasonlítható a tanulmányait éppen befejező, az állást kereső fiataloknak nyújtandó áthidaló támogatás igénylőjének vagy az álláskeresési juttatás igénylőjének helyzetével (ennek vonatkozásában lásd a D’Hoop-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 38. pontját, valamint a Bíróság C-138/02. sz. Collins-ügyben 2004. március 23-án hozott ítéletének [EBHT 2004., I-2703. o.] 67. pontját).
- 59 Ugyanakkor annak megállapításával, hogy a szóban forgó diák egy meghatározott időszakban a fogadó tagállamban tartózkodott, a beilleszkedés bizonyos foka bizonyítottnak tekinthető.

- 60 Ami az olyan nemzeti szabályozást illeti, mint a Student Support Regulations, meg kell állapítani, hogy a fogadó tagállam társadalmába történő elégséges integráció garanciája következik azokból a feltételekből, amelyek előírják, hogy a diák korábbi lakóhelye — jelen esetben az alapügy által érintett brit szabályozás értelmében három éven keresztül — a fogadó tagállam területén legyen.
- 61 Az a további feltétel, amely szerint a diákok csak akkor jogosultak a megélhetési költségeiket fedező támogatásra, ha a fogadó tagállamban letelepedtek — ahhoz az előző pontban említett feltételhez hasonlóan, hogy azt megelőzően három évig rendelkezzenek ottani lakóhellyel —, megfelelhet azon jogos célnak, hogy biztosítsák, hogy a támogatás igénylője igazolta az érintett állam társadalmába történt beilleszkedésének bizonyos fokát. Mindazonáltal nem vitatható, hogy az alapügyben érintett szabályozás más tagállamok állampolgárai számára kizárja annak lehetőségét, hogy diákként megszerezhessék a letelepedett személy jogállását. Tehát az ilyen állampolgár számára — a fogadó tagállam társadalmába történt valós beilleszkedésének fokától függetlenül — lehetetlenné teszi, hogy e feltételnek eleget tegyen, és ebből következően azt is, hogy jogosult legyen a megélhetési költségeket fedező támogatásra. Márpedig az ilyesfajta bánásmódot nem lehet az említett szabályozás jogos célja által igazolt bánásmódnak tekinteni.
- 62 Az ilyen bánásmód ugyanis megakadályozza, hogy az a diák, aki egy másik tagállam állampolgára, és jogszerűen a fogadó államban tartózkodik, valamint középfokú tanulmányainak nagy részét ott végezte, következésképpen valós kapcsolatot alakított ki ez utóbbi állam társadalmával, ugyanolyan feltételek mellett folytathassa tanulmányait, mint ennek az államnak az ugyanilyen helyzetben lévő állampolgára.
- 63 Ezen okoknál fogva a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy az EK 12. cikk első bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezéssel ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amelyik csak olyan diákoknak biztosítja a megélhetési költségeket fedező támogatásra való jogosultságot, akik a fogadó tagállamban letelepedtek, ugyanakkor kizárja, hogy valamely másik tagállam állampolgára diákként megszerezhesse a letelepedett személy jogállást, még akkor is, ha ezen állampolgár jogszerűen tartózkodik a fogadó államban, és középfokú tanulmányainak jelentős részét ott végezte, következésképpen valós kapcsolatot alakított ki az állam társadalmával.

A harmadik kérdéstről

- 64 Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy amennyiben a Bíróság úgy döntene, hogy a diákok megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatás az EK 12. cikk első bekezdésének értelmében a Szerződés alkalmazási körébe tartozik, korlátozni kell-e ezen ítélet időbeli hatályát.
- 65 Az Egyesült Királyság Kormánya, a német és az osztrák kormány azt kéri ugyanerre az esetre, hogy a Bíróság korlátozza ítéletének időbeli hatályát, és tegyen kivételt az ítélet meghozatalát megelőzően benyújtott keresetekkel. Ezen kérelmük alátámasztására éppen a kérdést előterjesztő bíróság által bemutatott pénzügyi hatásokra hivatkoznak.
- 66 Emlékeztetni kell arra, hogy a közösségi jog valamely rendelkezésének a Bíróság által adott értelmezése arra szorítkozik, hogy megvilágítsa és pontosan meghatározza e rendelkezés értelmét és hatályát, ahogyan e rendelkezést hatálybalépésétől fogva érteni és alkalmazni kellett volna. Ebből következően az így értelmezett rendelkezést a bíróságoknak az értelmezés iránti kérelem tárgyában hozott ítéletet megelőzően létrejött és fennálló jogviszonyok tekintetében is alkalmazniuk lehet és kell, ha az említett rendelkezés alkalmazására vonatkozó kereset illetékes bíróságokhoz történő benyújtásának feltételei egyébként fennállnak (lásd a 61/79. sz., Denkavit italiana-ügyben 1980. március 27-én hozott ítéletének [EBHT 1980., 1205. o.] 16. pontját és a 24/86. sz. Blaizot-ügyben 1988. február 2-án hozott ítéletének [EBHT 1988., 379. o.] 27. pontját).
- 67 A Bíróság csak kivételes esetben teheti meg, hogy a közösségi jogrendben bennrejlő jogbiztonság általános elvének alkalmazásával korlátozza az érdekelt személyek azon lehetőségét, hogy a jóhiszeműen létrehozott jogviszonyok vitatása céljából hivatkozzanak az így értelmezett rendelkezésre (lásd a Bíróság Blaizot-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 28. pontját, a C-163/90. sz., Legros és társai ügyben 1992. július 16-án hozott ítéletének [EBHT 1992., I-4625. o.] 30. pontját és a C-262/96. sz. Sürül-ügyben 1999. május 4-én hozott ítéletének [EBHT 1999., I-2685. o.] 108. pontját).

- 68 Ezenkívül az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a valamely tagállam számára az előzetes döntéshozatal tárgyában hozott ítéletből esetlegesen származó pénzügyi következmények önmagukban nem igazolják az adott ítélet időbeli hatályának korlátozását (lásd különösen a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 52. pontját).
- 69 A Bíróság csakis pontosan meghatározott körülmények között folyamodott ehhez a megoldáshoz: egyrészt amikor az érvényesnek és hatályosnak ítélt szabályozáson alapuló, jóhiszeműen létrehozott jogviszonyok nagy számának következtében súlyos gazdasági következmények veszélye állt fenn, másrészt amikor úgy tűnt, hogy a közösségi rendelkezések hatókörére vonatkozó objektív és jelentős bizonytalanság miatt a magánszemélyeket és a nemzeti hatóságokat a közösségi jogszabályoknak nem megfelelő magatartásra ösztönözték, és ehhez a bizonytalansághoz esetleg más tagállamok és a Bizottság magatartása is hozzájárult (lásd a Grzelczyk-ügyben hozott ítélet [hivatkozás fent] 53. pontját).
- 70 Jelen ügyben elégséges annak megállapítása, hogy az Egyesült Királyság Kormánya, valamint a német és az osztrák kormány által bemutatott bizonyítékok nem alkalmasak azon érvelésük alátámasztására, miszerint amennyiben a jelen ítélet időbeli hatálya nem kerül korlátozásra, az jelentős pénzügyi következményekkel járna a tagállamok számára. Hiszen az e kormányok által hivatkozott számadatok az alapüghöz nem hasonló esetekre is vonatkoznak.
- 71 Következésképpen a harmadik kérdésre azt a választ kell adni, hogy jelen ítélet időbeli hatályát nem kell korlátozni.

A költségekről

- 72 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (nagytanács) a következőképpen határozott:

- 1) **A fogadó tagállamban jogszerűen tartózkodó diákoknak a megélhetési költségeik fedezésének céljából akár támogatott hitel, akár ösztöndíj formájában nyújtott támogatás — az EK 12. cikk első bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának alkalmazásában — a Szerződés hatálya alá tartozik.**

- 2) **Az EK 12. cikk első bekezdését úgy kell értelmezni, hogy e rendelkezéssel ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amelyik csak olyan diákoknak biztosítja a megélhetési költségeket fedező támogatásra való jogosultságot, akik a fogadó tagállamban letelepedtek, ugyanakkor kizárja, hogy valamely másik tagállam állampolgára diákként megszerezhesse a letelepedett személy jogállást, még akkor is, ha ezen állampolgár jogszerűen tartózkodik a fogadó államban, és középfokú tanulmányainak jelentős részét ott végezte, következésképpen valós kapcsolatot alakított ki az állam társadalmával.**

- 3) **Jelen ítélet időbeli hatályát nem kell korlátozni.**

Aláírások